

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

No2

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2026

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 2026-yil, fevral.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoiraz Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldix'o'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.
Abdukurimova Dinara Rustamxanovna, bank-moliya akademiyasi professori, DSc., professor.
Ikramov Murod Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongirathbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyea Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.
Abdukarimova Dinara Rustamkhanovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Ikramov Murod Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Nazarova Ra'no Rustamovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori
Umirzoqov Ja'sur Artiqboy o'g'li, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Zebo Kuldasheva, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlat Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor
Umirzokov Jasur Artiqboy ugli, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor
Zebo Kuldasheva, Doctor of Economic Sciences (DSc), Associate Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi
336/3-sonli qarori bilan
ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

TIJORAT BANKLARINING INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH MEKANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....	40
Faxriddinov Temur Faxriddin o'g'li	
TEMIR YO'L YO'LLARINI TA'MIRLASH KORXONALARINING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH OMILLARI.....	46
Allabergenov Sherzod Maksudbayevich	
BANKLARNI TRANSFORMATSIYALASH JARAYONIDA INVESTITSION KREDITLASHNING XORIJ TAJRIBASI.....	51
Tuxsanov Eldor Dilmurod o'g'li	
O'ZBEKISTONDA BUDJET OCHIQLIGINI TA'MINLASH BO'YICHA QONUNCHILIK BAZASINING EVOLYUTSIYASI VA RIVOJLANISH BOSQICHLARI.....	55
Mamanov Alisher Umbarovich	
ENERGETIKA TARMOG'I KORXONALARIDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH YO'LLARI.....	60
Xamdamova Gavxar Absamatovna	
SMART UNIVERSITET MODELINING XALQARO TAJRIBASI VA UNI YANGI O'ZBEKISTON TA'LIM TIZIMIGA MOSLASHTIRISH MASALALARI.....	65
Saloxiddinova Sitora Baxodir qizi	
IJTIMOIIY OBYEKTlarda QURILISH XIZMATLARINI MOLiyALASHTIRISHNING NAZARIY – ASOSIY TAMOIYILLARI.....	68
Gapparov Azim Qayumovich	
QURILISH MATERIALLARI SANOATI KORXONALARINING ISHLAB CHIQRISH FAOLIYATIGA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANI JORIY ETISH ORQALI RAQOBATBARDOSHLIKNI TA'MINLASH.....	72
Zaripov Shoxboz Alijon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA MASOFAVIY BANK XIZMATLARINING IQTISODIY VA IJTIMOIIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....	75
Kolmatova Asila Menglimurod qizi	
РОЛЬ GREEN BONDS В МЕЖДУНАРОДНОЙ ФИНАНСОВОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....	81
Н.Т. Бекназарова	
BARQAROR RIVOJLANISH SHAROITIDA EKOLOGIK BOSHQARUV VA AUDIT.....	86
Shaymatova Nargiza Ashurovna	
NORASMIY IQTISODIYOTNING MAVJUDLIGINING NAZARIY MASALALARI VA UNI ANIQLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARI.....	93
Alimardonov G'ayratjon Nuraliyevich	
DIGITAL TWIN-BASED DECISION SUPPORT FOR COST OPTIMIZATION AND RISK MANAGEMENT IN INFRASTRUCTURE SYSTEMS.....	99
Nelyufar Umarovna Dadabayeva	
PAXTA BO'LAKCHASINING OG'MA TO'RLI YUZA SIRTI BO'YLAB HAVO OQIMI TA'SIRIDAGI HARAKATINING MATEMATIK MODELI.....	108
Karimov Abdusamat	
АДАПТИВНОСТЬ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ К ВНЕШНИМ РИСКАМ И ГЕОЭКОНОМИЧЕСКИМ ТЕНДЕНЦИЯМ.....	115
Бабаджанов Шухрат Атахмович	
“TIBBIYOT BOZORINING UZLUKSIZ RIVOJLANISHI UCHUN MEKANIZMLARNI TAKOMILLASHTIRISH YONDASHUVLARI”.....	120
Abdumalikov Shoxjahon Jaloliddin o'g'li	
KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING MEHNAT BOZORI RIVOJLANISHIDAGI ROLI VA BANDLIKKA TA'SIRI.....	124
Egamberdiyev Abdujabbor Xusanovich	

XORAZM VILOYATIDA ETNOGRAFIK TURIZMNI BARQAROR RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINING AHAMIYATI	129
Ro'zimatova Shaxlo Baltaboy qizi	
THE FEAR OF MISSING OUT (FOMO) EFFECT IN ADVERTISING AND ITS NEUROPSYCHOLOGICAL IMPACT ON IMPULSE BUYING	134
Negmatov Nodir Nozimovich	
O'ZBEKISTONDA TRANSPORT XIZMATINI TASHKIL ETISHNING ASOSIY IQTISODIY KO'RSATKICHLARI VA TENDENSIYALARI TAHLILI.....	139
Aytiyeva Sevara	
TO'QIMACHILIK SANOATIDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHDA INNOVATSION YONDASHUVLAR.....	144
Qurbonov Jasurbek Pozilovich	
YASHIL IQTISODIYOTNING MOHIYATI VA O'ZBEKISTON UCHUN AHAMIYATI.....	149
Abdullayeva Matluba Nematovna, Nuriddinov Kamoliddin Faxriddin o'g'li	
XIZMAT KO'RSATISH SOHASIDA KICHIK KORXONALAR RAQOBATBARDOSHLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI.....	155
Axmedov Sanjar Temur o'g'li	
POPULATION IMPACT ON CONSUMER CULTURE AND NATIONAL ECONOMIC GROWTH.....	160
Rustamov Sherov Oblokulovich	
AVTOTRANSPORT KORXONALARINING IQTISODIY KO'RSATKICHLARI TAHLILI VA ULARNI YAXSHILASHGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR.....	164
Laylo Akbarova, Komolov Adxam Dilshod o'g'li	
MODELING THE DIFFUSION OF DIGITAL BANKING ADOPTION IN UZBEKISTAN: EVIDENCE FROM TBC BANK USING THE BASS DIFFUSION MODEL AND A HYBRID REGRESSION APPROACH	169
Feruza Nabieva	
YASHIL IQTISODIYOT SHAROITIDA EKOLOGIK XARAJATLARNI BUXGALTERIYA HISOBIDA AKS ETTIRISH VA BAHOLASH	176
Rabbimov Elbek Abdulloyevich, G'afforov Ilhom Ilyosjonovich, Ergashev Olloyor Furqat o'g'li	
O'ZBEKISTONNING YANGI BOZORLARGA CHIQUISHIDA FAOL MARKETING VOSITALARIDAN FOYDALANISHNING INTEGRALLASHGAN MODEL.....	183
Baqoyev Sunnatillo Burxon o'g'li	
O'ZBEKISTONDA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI JORIY ETISHNING ILMIY-KONSEPTUAL ASOSLANISHI.....	188
Salaydinov Shodiyor Nizom o'g'li	
TIJORAT BANKLARIDA KREDIT PORTFELI SIFATINI OSHIRISH VA KREDIT RISKINI BOSHQARISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISH	194
Turg'unov Nodirbek Muminjanovich	
SANOAT KORXONALARI TUZILMASINI TAKOMILLASHTIRISH MEXANIZMI	198
Jabborov Elbek Erkin o'g'li	
SOLIQ STAVKALARINI TABAQALASHTIRISHNING TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANISHGA TA'SIRI.....	202
Abduraimova Nigora Abdugapparovna	
MINTAQALAR IQTISODIY RIVOJLANISHIDAGI TAFOVUTLARNI KAMAYTIRISHNI TA'MINLASHDAGI XORIJ MAMLAKATLAR TAJRIBASI.....	208
Egamov Temur Muzaffarovich	
RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA SANOAT KORXONALARIDA INNOVATSION FAOLIYATNI MOLYAVIY RAG'BATLANTIRISH IMKONIYATLARI.....	213
Baxriddinov Nodirbek Zamirdinovich	
MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDA XIZMATLAR SOHASINING O'RNI VA OBYEKTIV ZARURLIGI.....	217
Achilova Firuza Kurbanovna	
INVESTITSIYALARNI JALB ETISH ORQALI MAXSUS IQTISODIY ZONALARNING SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....	222
Ergashev Olim	

KICHIK BIZNES INNOVATSION FAOLIYATINING RIVOJLANISHIDAGI ASOSIY TENDENSIYALAR	227
Amirov Zubaydulla Toir o'g'li	
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISHDA YOSHLAR TADBIRKORLIGINING O'RNI VA AHAMIYATI	233
Isakjanova Saboxat Muhamedovna	
KORPORATIV BOSHQARUV TIZIMIDA AKSIYADORLAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH MEXANIZMLARINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH	238
Xakimov Uchkun Xamitovich	
RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA MILLIY MAKROIQTISODIY SIYOSATNI TAKOMILLASHTIRISH YO'NALISHLARI	242
Mardanova Ra'no Isakovna	
XUSUSIY VA DAVLAT SHIFOXONALARI UCHUN RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARINI QIYOSIY TAHLIL	246
Yakubov Temur G'anibekovich	
RAQAMLI SOG'LIQNI SAQLASH TIZIMIDA RESURS SAMARADORLIGI VA IQTISODIY NATIJADORLIK MODELI	250
Ziyodullayev Qahramon	
"MILLIY TURIZM SITUATSION-MONITORING MARKAZI" VA "YASHIL TUROPERATORLAR" FAOLIYATINI SHAKLLANTIRISH ISTIQBOLLARI	254
Toshev Akmal Salimovich	
RISK-MENEJMENT VA MOLIYAVIY BARQARORLIK O'ZARO BOG'LIQLIGINING KONSEPTUAL MODELINI SHAKLLANTIRISH TAMOYILLARI	261
Madaminov Bekzod Allayarovich	
O'ZBEKISTONDA YASHIRIN IQTISODIYOT: BAHOLASH METODOLOGIYASI, DINAMIKASI VA QISQARTIRISH ISTIQBOLLARI (1996 – 2026-YILLAR TAHLILI)	266
Djumanova Rano Fayzullayevna	
OLIY TA'LIM SIFATINI BAHOLASHDA MAJMUALI DIAGNOSTIK MODELNING AMAL QILISH XUSUSIYATLARI	272
Xo'jaxonov Ma'rufxon Xamidxonovich	
TIJORAT BANKLARI FAOLIYATINI TAKOMILLASHTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI	278
Vafiyev Raxim Xalimjonovich	
INVESTITSIYA LOYIHALARINI KREDITLASH AMALIYOTINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI	282
Nigora Nurmatova	
BANK SEKTORINING INVESTITSIYA OQIMLARINI BOSHQARISHDAGI STRATEGIK O'RNI	287
Abdumavlonov Abdumutal Abdumajid o'g'li	
O'ZBEKISTON KORXONALARIDA UZOQ MUDDATLI MOLIYAVIY INVESTITSIYALAR HISOBINI TAKOMILLASHTIRISH	291
Allabergenova Nilufar Shermetovna	
O'ZBEKISTON BANK TIZIMIDA TA'MINOTLI YIRIK KREDITLAR ASOSIDA QIMMATLI QOG'OZLAR CHIQUARISH ORQALI RESURS BAZASINI KENGAYTIRISH MEXANIZMLARI	298
Ahmedov Akbarali Sultonmurodovich	
"MINTAQA SANOATI SALOHİYATIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH MEXANIZMLARI"	306
Abdinazarov Xusan Shaymanovich	
BUDJET TASHKILOTLARI FAOLIYATIDA MAJBURIYATLAR: MAZMUNI, TURLARI VA TARKIBI	309
Jabbarova Charos Aminovna	
ATROF-MUHIT VA EKOLOGIK IQTISODIYOT: TURIZM XIZMATLARI BOZORIDA RESURLARDAN OQILONA FOYDALANISH VA UNING RAQOBATBARDOSHLIGINI TA'MINLASH	316
Alikulov Samar Abdirashidovich	
O'ZBEKISTON TURIZM INDUSTRIYASI RIVOJLANISHIDA FORSAYT TEXNOLOGIYALARINI QO'LLASH	322
Turdibekov Xasan Ibragimovich	
АНАЛИЗ ДЕБИТОРСКОЙ И КРЕДИТОРСКОЙ ЗАДОЛЖЕННОСТИ ХОЗЯЙСТВУЮЩЕГО СУБЪЕКТА	329
Камолова Феруза Кахрамоновна	

TASHQI QARZNING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRI: QARZ BARQARORLIGINI BAHOLASH MODELLARI ASOSIDA O'ZBEKISTON MISOLIDA TAHLIL	333
Oliyoyrova Kumushoy Ahmad qizi, Tashmuxeamedova Yayra Atxamovna	
XO'JALIK YURITUVCHI SUBYEKTLARNING MOLIYAVIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHDA SOLIQLARNI TARTIBGA SOLISHNING TAHLILI	339
Kudiyarov Kishibay Ramatullaevich	
KORXONALAR FAOLIYATINING IQTISODIY BARQARORLIGINI TA'MINLASHNING XORIJ TAJIRIBASI	343
Iminova Nargizaxon Akramovna	
SUG'URTA KOMPANIYALARINING TO'LOVGA QOBILIYATLILIGINI BOSHQARISHDA RISKLAR VA RISK-MENEJMENTNING O'RNI	350
Xalikulova Shirin Utkir qizi	
BUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOBI VA HISOBOTINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISHDAGI MUAMMOLAR VA KAMCHILIKLAR	354
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Xasanboyeva Muyassar Ubaydullayevna	
XUSUSIY KORXONALARDA KADRLAR MENEJMENTI SAMARADORLIGINI OSHIRISH	358
Alimova Dildora Damirovna	
BANK TRANSFORMATSIYASI TUSHUNCHASI VA UNING MENEJMENTDAGI O'RNI	363
Rajabov Oybek Panjievich	
O'ZBEKISTON OZIQ-OVQAT SANOATIDA ISHLAB CHIQRISH SAMARADORLIGINING HOZIRGI HOLATI VA RIVOJLANISH TENDENSIYALARI	367
Eshtemirova Anora Norboy qizi	
BOZOR KONYUNKTURASIGA MOS PIYOZ YETISHTIRISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'NALISHLARI	371
Sadikova Shohida Obidqul qizi	
HUDUDLARDA MAISHIY XIZMATLAR SOHASINI KLASTERLASH VA RESURS SAMARADORLIGIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLAR TAHLILI	375
Normurodova Zebo Eshmaxmatovna	
XUSUSIY VA KORPORATIV TUZILMALARDA AUDITORLIK TEKSHIRUVI HAMDA AUDITORLIK XULOSASINI SHAKLLANTIRISH AMALIYOTI	380
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Ubaydullayev Toxirjon Abdullajanovich	
YIRIK VA KICHIK BIZNES O'RTASIDA KOOPERATSIYA MUNOSABATLARINI RIVOJLANTIRISH YO'NALISHLARI	385
Nasirova Kamola Alimovna	
MOLIYAVIY HISOBOTLARNING QAROR QABUL QILISH JARAYONIDAGI IQTISODIY ROLI	394
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Yahyayeva Ra'no Raximovna	
DIRECTIONS FOR IMPROVING INVESTMENT POLICY IN THE CONDITIONS OF DIGITAL ECONOMY (EXPERIENCE OF UZBEKISTAN)	400
Khatamov Nurbek Achildiyevich, Sharifi Abdul Fatah	
DAVLATNING FISKAL VA MONETAR SIYOSATI UYG'UNLIGINING IQTISODIY XAVFSIZLIKKA TA'SIRINI BAHOLASH	405
Uralov Shavkat Maxramovich	
SUN'IY INTELLEKT ASOSIDA BIZNES JARAYONLARINI AVTOMATLASHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGI	410
Yusubov Muzaffar Alimbayevich	
BANKLARDA RAQAMLASHTIRISH JARAYONINING MIJOZLAR QONIQLASH DARAJASIGA TA'SIRI	414
Ro'ziboyev Shuxrat Komilovich	
BOJ-TARIF SIYOSATI METODOLOGIYASINI TAKOMILLASHTIRISHNING ILMIY-AMALIY YO'NALISHLAR	418
Pardayev Ilhomjon G'ulom o'g'li	
OLIY TA'LIM MUASSASALARIDA MOLIYAVIY BOSHQARUVNI TAKOMILLASHTIRISHDA BOSHQARUV KADRLARINING KOMPETENSIYASI	424
Mahsutaliyev Abdusalom Hasanovich	

ZIYORAT TURIZMIDA DESTINATSIYA VA GEOAXBOROT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH	433
Qosimov Jahongir Ro'ziboyevich, Suyunova Nilufar	
YEVROPA DAVLATLARIDAGI KORXONALARDA MOLIVAVIY REJALASHTIRISH AMALIYOTINING TAHLILI VA ULARDAN O'ZBEKISTON MOLIVA TIZIMIDA QO'LLASH MASALALARI	440
Pardayev Jamshid Muzaffarovich	
TASHKILOTNING RAQAMLI TRANSFORMATSIYA LOYIHALARINI BOSHQARISH	446
Xasanov Odilxon Kaxxorovich	
O'ZBEKISTON TURIZM SANOATINING XALQARO RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISHDA STRATEGIK MARKETING TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH	450
Kobilova Shozoda Timurovna, Isxakova Sarvar Ayubovna	
THE ROLE OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN LABOR THEORY: EVOLUTION, CHALLENGES AND FUTURE PROSPECTS	456
Tukhliyev Bakhodir Adinaevich	
ОСОБЕННОСТИ ПРОЦЕССА ПЕРВОГО ПРИМЕНЕНИЯ МЕЖДУНАРОДНЫХ СТАНДАРТОВ ФИНАНСОВОЙ ОТЧЕТНОСТИ В СИСТЕМЕ УЧЕТА И ОТЧЕТНОСТИ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН	460
Астанов Зафар Муродуллаевич	
TA'LIM MUASSASALARIDA O'QITISH SIFATINI OSHIRISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR PLATFORMALARINI YARATISH VA ULARDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI	466
To'xtamishева Dilrabo Shermonovna	
KICHIK VA O'RTA BIZNESNI YASHIL IQTISODIYOT TAMOIYILLARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISHNING INNOVATSION MEXANIZMLARI	472
Norboyev Sarvar Azodovich	
MINTAQAVIY RIVOJLANISHDA INVESTITSİYALARDAN SAMARALI FOYDALANISHNING USTUVOR YO'NALISHLARI	476
Xatamova Manzura Ochilidiyevna, Safarov Botir Isaq o'g'li	
MAXSUS IQTISODIY ZONALARDA SOLIQ MA'MURIYATCHILIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING METODOLOGIK YONDASHUVLARI	482
To'rayeva Nafisa Odiljonovna	
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA RAQAMLI TO'LOV TIZIMLARINI RIVOJLANTIRISHNING PUL MUOMALASI BARQARORLIGIGA TA'SIRINI TAKOMILLASHTIRISH MASALALARI	487
Xazratkulov O'ktamjon Xikmatullayevich	
O'ZBEKISTONDA TAKSI XIZMATLARI BOZORIDA INSTITUSIONAL ISLOHOTLARNING IQTISODIY AHAMIYATI	491
Jaloliddinov Anvar Jaloliddin o'g'li	
EKOLOGIK TANGLIK SHAROITIDA QISHLOQ XO'JALIGIDA YERLARDAN FOYDALANISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH	497
Kudiyarov Aybek Alisherovich	
BANK LIKVIDLIGINI BOSHQARISHDA ZAMONAVIY METODOLOGIK YONDASHUVLAR	502
Sulaymanov Samandarboy Adhambek o'g'li	
IQTISODIY FAOLIYAT TURLARI BO'YICHA SANOAT ISHLAB CHIQARISH TARKIBIY O'ZGARISHLARNI BAHOLASH	509
Almardanova Farzona Tulkin qizi, Kasimov Azamat Abdurkarimovich	
QUYI AMUDARYO IQTISODIY MINTAQASI CHEGARABO'YI HUDUDLARINING TURISTIK IMKONIYATLARI	515
Djumabayeva Shaira Xalillayevna	
SURXONDARYO VILOYATIDA ULGURJI SAVDO HAJMI KO'RSATKICHLARINI ARIMA MODEL YORDAMIDA PROGNOZLASHTIRISH	522
Turotova Sohiba Djumanazarovna	
MINTAQADA INNOVATSION USULDA BALIQ YETISHTIRISHNING IQTISODIY SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO'LLARI	531
Davranov Odil Jumanazarovich	

ISHLAB CHIQARISH XARAJATLARI VA MAHSULOT TANNARXINING BOSHQARUV TAHLILINI AMALGA OSHIRISH USULLARI	538
Xamidova S.Ya.	

ISHLAB CHIQRISH XARAJATLARI VA MAHSULOT TANNARXINING BOSHQARUV TAHLILINI AMALGA OSHIRISH USULLARI

Xamidova S.Ya.

Texnologiya, menejment va kommunikatsiya instituti
“Iqtisodiyoti, moliya va buxgalteriya hisobi”
kafedrası professori v.b., Iqtisodiyot fanlari doktori

Annotatsiya. Mazkur maqolada ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxini boshqarishda kompleks boshqaruv tahlilining nazariy hamda amaliy jihatlarini yoritilgan. Jumladan, xarajatlarning integratsiyalashgan tahlili, mahsulot tannarxini hisoblash usullari, mahsulot xususiyatlari va tavakkalchilik darajasi, ta'sir etuvchi omillarni baholash, texnologik innovatsiyalar va optimallashtirish jarayonlari, to'liq xarajatlar va daromadlarni hisoblash, shuningdek, mahsulot tannarxini optimallashtirish hamda strategiyalarni ishlab chiqish masalalari atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so'zlar: boshqaruv hisobi, kompleks boshqaruv tahlili, mahsulot tannarxi, xarajatlarning iqtisodiy elementlari, kalkulyatsiya moddalarini, xarajatlar tahlili, ishlab chiqarish xarajatlari, davr xarajatlari, moliyaviy faoliyat xarajatlari, favqulodda xarajatlar (zararlar).

Abstract. This article examines the theoretical and practical aspects of comprehensive management analysis in the management of production costs and product cost. The study covers the integrated analysis of costs, methods for calculating product cost, product characteristics and risk assessment, evaluation of influencing factors, technological innovations and optimization processes, calculation of total costs and revenues, as well as cost optimization and the development of strategic decisions. The findings highlight the importance of comprehensive analytical approaches in improving cost management efficiency and enhancing the financial performance of enterprises.

Key words: management accounting, comprehensive management analysis, product cost, economic elements of costs, cost calculation items, cost analysis, production costs, period expenses, financial activity expenses, extraordinary expenses (losses).

Аннотация. В данной статье освещаются теоретические и практические аспекты комплексного управленческого анализа в управлении производственными затратами и себестоимостью продукции. Рассматриваются вопросы интегрированного анализа затрат, методы расчёта себестоимости продукции, характеристики продукции и уровень рисков, оценка влияющих факторов, технологические инновации и процессы оптимизации, расчёт полных затрат и доходов, а также оптимизация себестоимости продукции и разработка стратегических решений.

Ключевые слова: управленческий учёт, комплексный управленческий анализ, себестоимость продукции, экономические элементы затрат, калькуляционные статьи, анализ затрат, производственные затраты, расходы периода, расходы по финансовой деятельности, чрезвычайные расходы (убытки).

KIRISH

Har bir xo'jalik yurituvchi subyektda kompleks boshqaruv tahlili orqali mahsulot (ish, xizmat) ishlab chiqarish uchun amalga oshirilayotgan xarajatlarning maqsadga muvofiqligi va iqtisodiy samaradorligi baholanadi. Mazkur tahlil boshqaruv qarorlarini qabul qilish jarayonida muhim axborot manbai sifatida xizmat qiladi hamda resurslardan oqilona foydalanish darajasini aniqlash imkonini beradi.

Xarajatlar — mahsulot ishlab chiqarish, tovarlarni sotish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatish bilan bog'liq sarf-xarajatlarning pul ifodasidir. Ular xo'jalik yurituvchi subyekt faoliyatining moliyaviy natijalarini shakllantirishda asosiy omillardan biri hisoblanadi. Xarajatlarni to'g'ri hisobga olish va tahlil qilish ishlab chiqarish jarayonining samaradorligini oshirish hamda mahsulot tannarxini optimallashtirishga xizmat qiladi.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Boshqaruv jarayonida menejerlarga shunchaki umumiy xarajatlar to'g'risidagi ma'lumot emas, balki aniq bir obyektga (mahsulot, mahsulot guruhi yoki xizmat turi) nisbatan amalga oshirilgan chiqimlar haqidagi axborot zarur bo'ladi. Ya'ni, "xarajatlarni qayd etish obyekti" bo'yicha shakllantirilgan ma'lumotlar boshqaruv qarorlarini qabul qilishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ishlab chiqarish xarajatlari — bu bevosita mahsulot (ish, xizmat)larni ishlab chiqarishga sarflangan hamda ularning tannarxini shakllantiruvchi xarajatlardir. Mahsulot tannarxi esa xom ashyo va materiallar, yoqilg'i va energiya, asosiy vositalar amortizatsiyasi, mehnat resurslari hamda ishlab chiqarish bilan bog'liq boshqa sarf-xarajatlarning qiymatini o'zida aks ettiradi.

Tannarx iqtisodiy kategoriya sifatida quyidagi funksiyalarni bajaradi:

- xarajatlarni hisobga olish va nazorat qilish vositasi hisoblanadi;
- mahsulot bahosining shakllanishi, foyda va rentabellik darajasini aniqlash uchun asos bo'lib xizmat qiladi;

- boshqaruv va investitsiya faoliyati bo'yicha qarorlar qabul qilishning muhim elementi hisoblanadi;
- resurslardan samarali foydalanish, yangi texnika va texnologiyalarni joriy etish hamda ishlab chiqarishni tashkil etish darajasini baholash ko'rsatkichi vazifasini bajaradi.

O'zbekiston Respublikasining 13.04.2016-yildagi "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi O'RQ-404-son Qonuni¹ hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 05.02.1999-yildagi "Mahsulot (ishlar, xizmatlar)ni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida"gi 54-son qarori² talablariga muvofiq mahsulot tannarxini aniqlash tartibi belgilangan. Mazkur Nizomda buxgalteriya hisobidagi foyda bilan soliqqa tortiladigan foyda o'rtasidagi tafovutlar ham asoslab berilgan. Amaldagi soliq siyosatiga ko'ra ayrim xarajat turlari soliqqa tortiladigan bazani aniqlashda alohida tartibda e'tiborga olinadi. Nizom ilovasida balans foydasini hisoblashda inobatga olinadigan, biroq soliqqa tortiladigan foydani aniqlashda alohida hisobga olinadigan xarajat moddalari ro'yxati keltirilgan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Mazkur tadqiqot ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxini boshqarishda kompleks boshqaruv tahlilining nazariy hamda amaliy jihatlarini o'rganishga qaratilgan. Tadqiqotning metodologik asosini iqtisodiy tahlil nazariyasi, boshqaruv hisobi konsepsiyalari, xarajatlar kalkulyatsiyasi metodlari hamda zamonaviy boshqaruv yondashuvlari tashkil etadi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Xarajatlar va mahsulot tannarxini boshqarishda kompleks boshqaruv tahlilining muhim jihatlarini hamda jarayonlari quyidagi elementlardan iborat bo'lishi mumkin:

1. Xarajatlarning integratsiyalashgan tahlili:

- maxsus xarajatlar tahlili. ishlab chiqarish jarayonining turli bosqichlarida turli xil xarajatlar yuzaga keladi. ularni aniqlash, tizimlashtirish va o'zaro integratsiyalash mahsulot tannarxini to'liq va asosli hisoblash imkonini beradi;

1 <https://lex.uz/uz/docs/-2931253#-2989814>

2 <https://lex.uz/docs/-264422>

– bo'limlar va qo'shimcha xarajatlar. marketing, logistika, omborxona xarajatlari, servis xizmati va boshqa bilvosita xarajatlar mahsulot tannarxiga bevosita yoki bilvosita ta'sir ko'rsatadi. ularning o'zaro bog'liqligini tahlil qilish boshqaruv qarorlarining aniqligini oshiradi.

2. Mahsulot tannarxini hisoblash usullari:

– o'zgaruvchan va doimiy xarajatlarni to'g'ri taqsimlash. mahsulot tannarxini aniqlashda nafaqat to'g'ridan-to'g'ri ishlab chiqarish xarajatlari, balki umumxo'jalik va boshqaruv xarajatlari (moliyalashtirish, ofis xarajatlari, reklama va boshqalar) ham hisobga olinadi. bunda zamonaviy kalkulyatsiya usullari va iqtisodiy modellar qo'llaniladi;

– ishlab chiqarish hajmining ta'siri. mahsulot tannarxi ishlab chiqarish hajmiga bevosita bog'liq. ishlab chiqarish hajmi o'zgarganda tannarx ko'rsatkichlari qayta hisoblanadi va tegishli tuzatishlar kiritiladi.

3. Mahsulot xususiyatlari va risklarni baholash:

– mahsulotlar o'rtasidagi bog'liqlik. ayrim mahsulotlar ishlab chiqarish jarayonida o'zaro bog'liq bo'lishi mumkin. masalan, bir mahsulotni ishlab chiqarish boshqa mahsulot ishlab chiqarilishini talab qilishi mumkin. ushbu bog'liqliklarning xarajatlarga ta'siri tahlil qilinadi;

– iqtisodiy risk tahlili. xom ashyo narxlarining o'zgarishi, texnologik uzilishlar, mehnat resurslari bilan bog'liq omillar va boshqa tashqi hamda ichki xavf omillari mahsulot tannarxiga ta'sir ko'rsatadi. ularning baholanishi strategik barqarorlikni ta'minlashda muhimdir.

4. Ta'sir etuvchi omillarni baholash:

– ichki va tashqi omillar tahlili. ishlab chiqarish jarayoniga ta'sir ko'rsatuvchi iqtisodiy, texnologik va bozor omillari tizimli ravishda o'rganiladi. bu omillar mahsulot tannarxining o'zgarishiga bevosita ta'sir qiladi;

– ta'sir modellari. bozor narxlarining o'zgarishi, xom ashyo qiymatining oshishi yoki pasayishi, yangi raqobatchilarning paydo bo'lishi kabi omillar asosida iqtisodiy modellar ishlab chiqiladi.

5. Texnologik innovatsiyalar va optimallashtirish:

– yangi texnologiyalarni joriy etish. zamonaviy texnologiyalarni ishlab chiqarishga tatbiq etish xarajatlarni kamaytirish va samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. avtomatlashtirish va robotlashtirish jarayonlari tannarxni optimallashtirish imkonini beradi;

– texnologik takomillashtirish. ishlab chiqarish jarayonlarini soddalashtirish va resurslardan oqilona foydalanish tannarxni pasaytirishning muhim omilidir.

6. Iqtisodiy tadqiqotlar va strategik qarorlar:

– moliyaviy-iqtisodiy modellashtirish. korxonaning biznes modeli va xarajatlar samaradorligini baholashga qaratilgan modellar ishlab chiqiladi. unda qisqa va uzoq muddatli xarajatlar tahlil qilinadi;

– solishtirish va prognozlash. mahsulot tannarxini prognozlashda bojxona to'lovlari, xom ashyo narxlari, mehnat xarajatlari va bozor kon'yunkturasi kabi omillar inobatga olinadi.

7. To'liq xarajatlar va daromadlarni hisoblash:

– to'liq xarajatlar usuli. mahsulot tannarxini aniqlashda barcha o'zgaruvchan va doimiy xarajatlar to'liq hisobga olinadi. bu korxonaning moliyaviy natijalarini aniq baholash imkonini beradi;

– daromadlarni tahlil qilish. mahsulot tannarxi bilan bir qatorda, undan olingan daromad ham baholanadi. bu korxonaning rentabellik darajasini aniqlashda muhim ahamiyatga ega.

8. Mahsulot tannarxini optimallashtirish va strategiyalar ishlab chiqish:

– ishlab chiqarishni optimallashtirish. strategik va taktik chora-tadbirlar ishlab chiqarish jarayonini barqaror va samarali tashkil etishga xizmat qiladi;

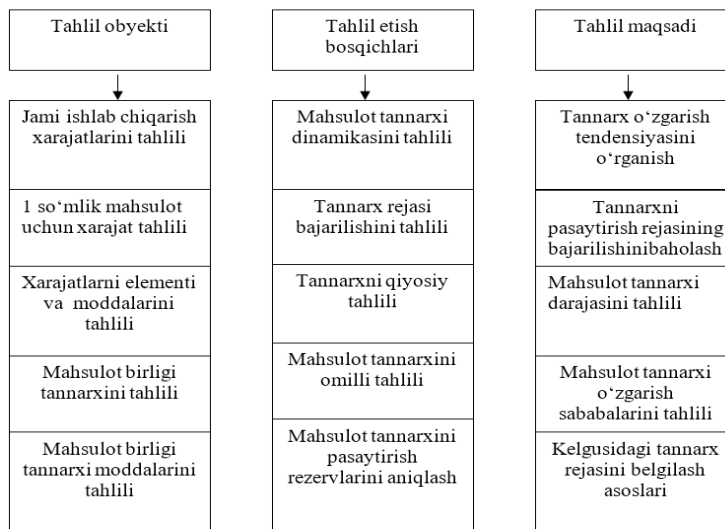
– bozorga kirish strategiyalari. yangi mahsulotlarni bozorga asosli narx siyosati asosida olib chiqish xarajatlarni optimallashtirish va raqobatbardoshlikni ta'minlashga yordam beradi.

Mazkur strategiya mahsulot tannarxini optimallashtirish hamda daromadlilik darajasini oshirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Ikkinchi ilovada xarajatlar amalga oshirilgan davrda soliqqa tortiladigan bazadan chegirilmaydigan, biroq keyingi hisobot davrlarida chegirilishi mumkin bo'lgan xarajatlar ro'yxati keltirilgan (vaqtinchalik tafvutlar).

Uchinchi ilovada foyda emas, balki daromad solig'i bo'yicha soliqqa tortiladigan korxonalar uchun alohida tartibda hisobga olinadigan, ya'ni chegirilmaydigan qo'shimcha xarajatlar ro'yxati bayon etilgan.

Mahsulot tannarxini kompleks tahlil qilishning obyekti, bosqichlari va maqsadlari quyidagilardan iborat (1-rasm).

1-rasm. Mahsulot tannarxining kompleks tahlili³

Xarajatlarni tahlil qilish jarayonida ularni quyidagi guruhlariga ajratib o'rganish maqsadga muvofiqdir:

1. Ishlab chiqarish xarajatlari;
2. Davr xarajatlari;
3. Moliyaviy faoliyat bo'yicha xarajatlari;
4. Favqulodda xarajatlari (zararlar).

Har bir guruh tarkibidagi xarajatlari quyidagicha turkumlanadi:

1. Mahsulot ishlab chiqarish xarajatlari:
 - a) bevosita va bilvosita moddiy xarajatlari;
 - b) bevosita va bilvosita mehnat haqi xarajatlari;
 - v) ishlab chiqarishdagi asosiy vositalar amortizatsiyasi;
 - g) ishlab chiqarish xarakteridagi boshqa bevosita va bilvosita xarajatlari.
2. Davr xarajatlari:
 - a) sotish xarajatlari;
 - b) boshqaruv xarajatlari;
 - v) boshqa muomala xarajatlari va zararlar.
3. Moliyaviy faoliyat bo'yicha xarajatlari:
 - a) foiz xarajatlari;
 - b) chet el valyutasi kursi o'zgarishidan ko'rilgan zararlar;
 - v) qimmatli qog'ozlarga qo'yilgan mablag'larni qayta baholash natijasida yuzaga kelgan zararlar;
 - g) moliyaviy faoliyatga oid boshqa sarf-xarajatlari.
4. Favqulodda zararlar

Favqulodda zararlar alohida hisobga olinadi va odatda maxsus turkumlarga ajratilmaydi.

Xarajatlari ishlab chiqarish jarayonidagi o'rniga qarab ikki guruhga bo'linadi:

1. Ishlab chiqarish xarajatlari
2. Noishlab chiqarish xarajatlari

Ishlab chiqarish xarajatlari mahsulot ishlab chiqarish jarayoni bilan bevosita bog'liq xarajatlardir.

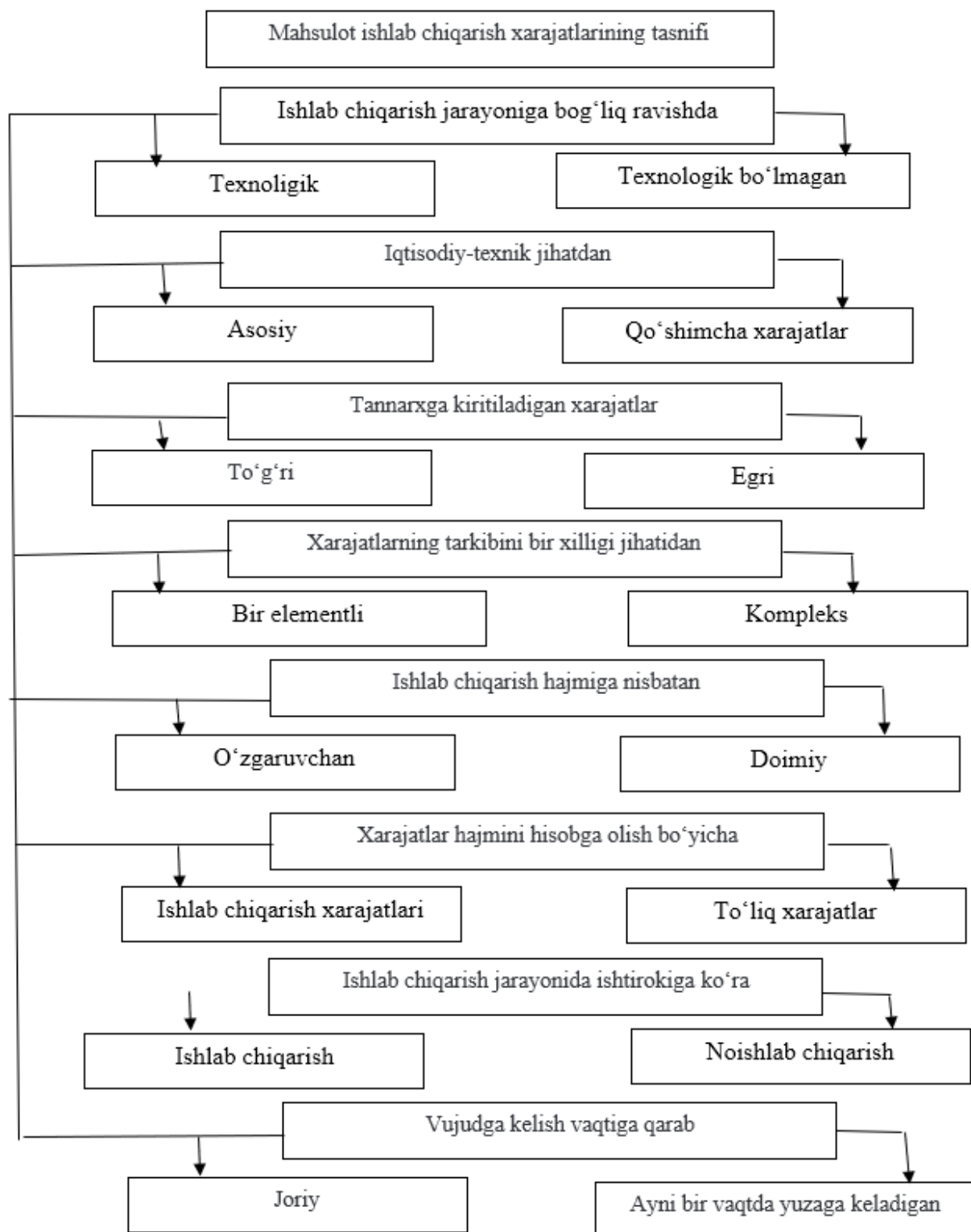
Bevosita moddiy xarajatlari va bevosita mehnat haqi xarajatlari birgalikda dastlabki (asosiy) xarajatlarni tashkil etadi. Mehnat haqi xarajatlari hamda ishlab chiqarish xarakteridagi umumiy (ma'muriy-boshqaruv) xarajatlari yig'indisi konversiya xarajatlari deb ataladi.

Moddiy xarajatlari konversiya xarajatlari bilan birgalikda to'liq ishlab chiqarish tannarxini shakllantiradi.

Ishlab chiqarish jarayoni bilan bevosita bog'liq bo'lmagan xarajatlari noishlab chiqarish xarajatlari deb ataladi. Ular tarkibiga sotish xarajatlari, ilmiy-tadqiqot va tajriba-konstruktorlik ishlari xarajatlari, umumiy va ma'muriy xarajatlari, boshqaruv xarajatlari, kreditlar bo'yicha foiz to'lovlari hamda boshqa ishlab chiqarish bilan bog'liq bo'lmagan xarajatlari kiradi.

Yuqorida keltirilgan turkumlashdan tashqari, xarajatlari boshqa iqtisodiy belgilariga ko'ra ham tasniflanadi (2-rasm).

3 Muallif ishlanmasi

2-rasm. Korxonalarda mahsulot ishlab chiqarish xarajatlarining tasniflanishi⁴

Kompleks boshqaruv tahlili — korxonani boshqarish, uning faoliyatini baholash hamda moliyaviy natijalarini shakllantirish jarayonida muhim ahamiyat kasb etadigan tizimdir. U korxona va uning tarkibiy bo'linmalari faoliyatini bir butun holda kompleks va strategik rivojlantirishda boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo'lgan xarajatlar harakatini kuzatish, ma'lumotlarni to'plash, ularning miqdorini aniqlash, o'lchash va ro'yxatga olishni tartibga solish, shuningdek, xarajatlar to'g'risidagi ma'lumotlarni chuqur tahlil qilishni o'z ichiga oladi.

4 Muallif ishlanmasi

XULOSA VA TAKLIFLAR

Olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatdiki, ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxini boshqarishda kompleks boshqaruv tahlilidan foydalanish korxonaning moliyaviy barqarorligini ta'minlash, raqobatbardoshligini oshirish hamda resurslardan samarali foydalanishni yo'lga qo'yishda muhim ahamiyat kasb etadi. Xarajatlarning integratsiyalashgan tahlili, ularni to'g'ri tasniflash va kalkulyatsiya qilish usullaridan oqilona foydalanish mahsulot tannarxini asosli shakllantirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalariga asoslanib, quyidagi takliflar ishlab chiqildi:

1. Korxonalarda mahsulot tannarxini shakllantirish jarayonida kompleks boshqaruv tahlilini muntazam ravishda qo'llash hamda xarajatlar monitoringini raqamli tizimlar asosida yo'lga qo'yish maqsadga muvofiqdir.
 2. Xarajatlarni javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olish va tahlil qilish tizimini kengaytirish orqali ichki nazorat mexanizmlarini kuchaytirish lozim.
 3. O'zgaruvchan va doimiy xarajatlar nisbatini optimallashtirish hamda ishlab chiqarish hajmi o'zgarishiga mos ravishda tannarxni qayta hisoblash mexanizmini joriy etish zarur.
 4. Tannarxni pasaytirish rezervlarini aniqlash maqsadida texnologik innovatsiyalarni keng joriy etish, ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish va resurs tejamkor texnologiyalardan foydalanishni kuchaytirish tavsiya etiladi.
 5. Mahsulot tannarxini prognozlash va strategik rejalashtirish jarayonida iqtisodiy-matematik modellar va moliyaviy-iqtisodiy modellashtirish usullaridan keng foydalanish maqsadga muvofiqdir.
- Ishlab chiqarish xarajatlari va mahsulot tannarxining kompleks boshqaruv tahlili korxonalar faoliyatining iqtisodiy samaradorligini oshirish, moliyaviy natijalarni barqarorlashtirish hamda uzoq muddatli strategik rivojlanishni ta'minlashda muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 7-fevraldagi PF-4947-sonli "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni. <https://lex.uz/docs/-3107036>
2. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 1999-yil 5-fevraldagi 54-son qarori bilan tasdiqlangan "Mahsulot (ish, xizmat)larni ishlab chiqarish va sotish xarajatlari tarkibi hamda moliyaviy natijalarni shakllantirish tartibi to'g'risida"gi Nizom. – <https://lex.uz/docs/-264422>
3. Pardayev A. va boshq. Boshqaruv tahlili: darslik. – T.: Iqtisodiyot va huquq dunyosi, 2005.
4. Shog'iyosov T.Sh. Kompleks iqtisodiy tahlil: darslik. – T.: Fan va texnologiya nashriyoti, 2012.
5. Xasanov B.A., Xoshimov A.A. Boshqaruv hisobi: darslik. – T.: Yangi nashr, 2011. – 312 b.
6. Хасанов Б.А. ва бошқ. Бошқарув ҳисоби: ўқув қўлланма. – Т.: Iqtisod-Moliya, 2018. – 280 б.
7. Sagdillayeva Z., Yuldasheva U., Xamidova S. Iqtisodiy tahlil: darslik. – T.: Iqtisod-moliya, 2023. – 445 b.
8. Khamidova S.Ya. Product Costing of Fixed and Variable Costs Impact Analysis // European Journal of Business Startups and Open Society. – Available at: <http://innovatus.es/index.php/ejbsos>
9. Xamidova S.Ya. Xalqaro standartlar asosida ishlab chiqarish xarajatlarini hisobga olish // Muhandislik va iqtisodiyot. – 2024. – №4.
10. Xamidova S.Ya. Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida moliyaviy javobgarlik markazlarining boshqaruv hisobi va nazoratini tashkil etish // Biznes-Ekspert iqtisodiy ilmiy-amaliy jurnali. – T., 2023. – №11 (191).
11. Xamidova S.Ya. Xarajatlarni kelib chiqish joylari va javobgarlik markazlari bo'yicha hisobga olishni takomillashtirish // Yashil iqtisodiyot va taraqqiyot. – T., 2025. – №5. – 403–408-b.
12. Xamidova S.Ya. Iqtisodiyotni rivojlantirish sharoitida don mahsulotlarini qayta ishlash korxonalarida ishlab chiqarish xarajatlarning boshqaruv hisobini tashkil etish // Moliya, pul va kredit. Mahalliy va xalqaro miqyosdagi ilmiy-ommabop elektron jurnal. – 2025. – May–iyun. – ISSN 3060-4699. – Available at: <https://mpkjjournal.com/index.php/MPK>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2026. № 2

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>